

2020/2021

Катышуучунун коду
Код участника

Кыргыз Республикасынын
Билим берүү жана илим
министрлиги

Министерство
образования и науки
Кыргызской Республики

БИЛИМДИ БААЛОО ЖАНА ОКУТУУ УСУЛДАРЫ БОРБОРУ
ЦЕНТР ОЦЕНКИ В ОБРАЗОВАНИИ И МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ
CENTER FOR EDUCATIONAL ASSESSMENT AND TEACHING METHODS

Республикалык олимпиаданын III (облустук) этабы

Кыргыз тили жана адабияты

(кыргыз класстары үчүн)

2-күн

Фамилиясы/ Фамилия		Аты/Имя	
Атасынын аты/ Отчество			
Мектеби/Школа		Айылы/ Село	
Району/Район		Шаары/ Город	
Облусу/Область			
Телефону/ Телефон			
Мугалими жөнүндө маалымат/ Сведения об учителе			
Мугалиминин ФАА/ ФИО учителя			

Нускама

Олимпиаданын жазуу туру **кыргыз тили жана адабияты** боюнча тапшырмаларды камтыйт.

Тапшырмаларды аткарууга **4 саат** убакыт берилет. Ар бир тапшырма өзүнө тийиштүү балл менен бааланат.

Олимпиада тапшырмаларынын аткарылышынын башкы критерийи – өз алдынчалык. Бардык тапшырмалардын жооптору берилген дептердин ичиндеги атайын көрсөтүлгөн жерлерде бир ГАНА көк сыялуу калем сап менен аткарылышы керек.

Окуучуларда кошумча материалдардын (көркөм адабият тексттери, түрдүү сөздүктөр, окутуу-усулдук адабияттар, уюлдук байланыш каражаттары, компьютер ж.б.) болушуна жол **БЕРИЛБЕЙТ**. Олимпиадада телефон чалууларга жана социалдык тармактардагы коммуникацияга, олимпиада катышуучулары тарабынан тапшырмалардын талкууланышына жана орток аткарылышына тыюу салынат. Бул шарттар бузулганда, окуучу олимпиада катышуучуларынын курамынан чыгарылат.

Тапшырмаларды орток аткаруу же көчүрүү фактылары байкалган иштер, аткарылган тапшырмалардын сапаты жана санына карабастан, нөл балл менен бааланат.

Кыргыз тили боюнча тапшырмалар. Окуучуларга сунуш кылынган тапшырмалар тил илиминин бардык бөлүмдөрүн камтыйт жана окуучулардын жөн гана билимге түз жетүүсүнө эмес, билимин чыгармачылык менен колдонуусуна жана сабактарда калыптандырылган (лексика, грамматика, пунктуация, окуу жана түшүнүү боюнча) жөндөмдөрдү көрсөтүп берүүсүнө багытталган.

Кыргыз адабияты боюнча тапшырмалар. Салыштыруу үчүн окуучуларга адабий тексттер сунуш кылынат. Жазылган иш бүтүн, ырааттуу текст болууга тийиш. Окуучу

- бардык жагдайларды жана деталдарды эске алып, ырааттуу текст жазса;
- текстте берилген окуяларга, буюмдарга, каармандарга, кубулуштарга өз мамилесин туюндурса;
- жүйөлөрдү колдонуп, теманын формулировкасына таянып жана өз ойлорун тексттен, башка чыгармалардан, жеке тажрыйбасынан алынган мисалдар менен чагылдырып ой жүгүртсө,

жазылган иш жакшы деп эсептелет.

Тил жагынан окуучу

- сөз байлыгын;
- грамматикалык конструкцияларды түрдүүчө колдоно билүү жөндөмдүүлүгүн;
- теориялык-адабий түшүнүктөргө (троп жана стилистикалык фигуралардын аталыштарына) ээ экендигин көрсөтүшү керек.

Иштин көлөмү эң аз дегенде 150 сөздөн турушу керек. Эгер иш кайра айтылган же көп бөлүгү кайра көчүрүлгөн комментарийсиз баштапкы тексттен гана турса, анда ал нөл балл менен бааланат.

Упай
Баллы

Катышуучунун коду
Код участника

Кыргыз тили жана адабияты боюнча облустук олимпиаданын
тапшырмалары (кыргыз класстары үчүн). **2-күн.**

Аткаруу убактысы: 4 саат

Эскертүү: «Бир гана жооп жазгыла» деп көрсөтүлгөн учурларда бирден көп жооп жазылган болсо, биринчи жооп гана каралат!

Текстти кунт коюп окуп чыгып, ага карата берилген суроолорго жооп бергиле.

Жаштын көңүлү учкул болот: жана гана жаш толо калып тумандаган көз эми Каныбектин сөзүнөн улам күлүңдөй жайнап, Назбүбү келе жаткансыды.

Арчатынын аркы түшө калышынын мойну жакын болгондуктан, Каныбектер Демейди гана эмес, Ак-Киндикти да артка ташташты.

Каныбек бала чагынан бери жүргөн Чоң-Алайдын ичин карайт. Билинер-билинбес ойдуңу гана байкалбаса, Чоң-Алайдын өрөөнү көпкөк болуп мемирейт. Адамдын гана эмес, айбандын да төрт аягын аяп, көк килемди көйкөлтө жайып салгандай болуп бетеге менен көдөөлүү талаа мелтирейт. Ошол кастарлап жайылган көк килемди кандайдыр бир жаман көз көрө албай колундагы ашаткыны сүйрөр тартып булгап кеткенсип чыгыштан батышка көздөй созулуп Кызыл-Суунун сайы жатат.

Каныбек Ак-Киндикти да артка таштап, Чолок-Текеге өткөндөн бери, Чолок-Теке, Айланма, Тоң-Мурун тоосунан эки көзүн албайт. Анда-санда токтой калып, дүрбү салат. Бирок Карабек корбашыдан эч кандай шек билинбейт.

1. Жогоруда берилген тексттеги асты эки сызык менен сызылган сөздөн кийин эмне үчүн кош чекит коюлган?

Эскертүү: Бир гана жооп жазгыла!

2. Жогоруда берилген тексттеги белгиленген сүйлөмдү төмөндөгү боштукка көчүрүп жазып, тийиштүү тыныш белгилерин койгула.

3. Жогорудагы текстте эскирген сөздөр барбы? Эгер бар болсо, ал сөздөрдү төмөндөгү боштукка жазгыла.

4. Жогорудагы текстте фразеологизмдер барбы? Эгер бар болсо, аларды көрсөтүп, жанына чечмеленишин жазгыла.

5. Жогорудагы тексттен курамында карама-каршы маанидеги сөздөр кездешкен сүйлөмдөрдү таап, алардын (сөздөрдүн) астын сызып койгула.

6. Жогорудагы текстте кездешкен төмөнкү сөздөрдүн маанилерин чечмелеп бергиле.

Эскертүү: Бирден гана жооп жазгыла!

А) Учкул – _____

Б) Көдөөлүү – _____

7. Жогорудагы тексттен сүйлөм ичинде туура эмес формада колдонулган сөздөрдү таап, жанына туура варианттарын жазгыла.

8. Жогорудагы тексттен кызматчы сөздөр эң көп санда кездешкен сүйлөмдү таап, кызматчы сөздөрдүн астын сызып койгула.

Эскертүү: Бир гана сүйлөмдү көрсөткүлө!

9. Жогорудагы тексттин кайсы абзацтарында таандык байланыштагы сөз айкаштары бирдей санда кездешет?

Эскертүү: Бир гана жооп жазгыла!

10. Жогорудагы тексттин экинчи абзацындагы татаал (кошмо) сүйлөм канча жөнөкөй сүйлөмдөн турат?

Эскертүү: Бир гана жооп жазгыла!

11. Жогорудагы тексттин экинчи абзацындагы татаал (кошмо) сүйлөмдүн синтаксистик түгөйлөрү өз ара кандай жол аркылуу байланышкан?

Эскертүү: Бир гана жооп жазгыла!

12. Жогорудагы текстте энчилүү аттардын кайсы түрү көп учурайт?

Эскертүү: Бир гана жооп жазгыла!

13. Жогоруда берилген тексттеги асты бир сызык менен сызылган сөзгө -лар мүчөсү туура эле жалганганбы (бир гана боштукту толтургула)?

А) Туура, анткени _____

Б) Туура эмес, анткени _____

К. Иманалиевдин «Үч кемпир» деген аңгемеси менен М. Алымбаевдин «Айылымдын кемпирлери» аттуу ырын окуп чыккыла. Бул эки чыгарманы салыштыргыла. Эки чыгармада кандай жалпылыктар жана айырмачылыктар бар? Автордук ой жүгүртүүлөргө өз оюңарды билдирип, аны негиздеп бергиле. Бул чыгармаларды окуп чыккандан кийин кандай сезимдер пайда болду? Чыгармаларда кандай көркөм сөз каражаттары колдонулган, аларды колдонуу аркылуу чыгарманын образдык-маанилик мазмуну, идеясы кантип ачылып берилген? Бул кошумча суроолорду берилген чыгармаларды салыштырууда пайдалангыла.

Эскертүү: Автордун орфографиясы, пунктуациясы жана стилистикасы сакталды.

Үч кемпир

Ошол жылы биздин үй-бүлө үчүн айрыкча кемпирлердин жылы болду. Дегеним, кичүү уулу аскерге кетип, таанем биз менен чогуу турчу. Анан күзгө жуук Ак-Түз тараптан Кичине-эне биздикине таңгак-тунгактары менен көчүп келди. Бизге алысыраак эле тууган болот экен. Өзү төрөбөгөндүктөн, бала-бакырасы жок болуп, ар кайсы өң-тааныштыкына көчүп-конуп күн көрүп жүрүп, бу кышта биздикине келиптир. Анан декабрга чукул айылдык Дөөтай аттуу кемпир келин-уулу менен таарыныша кетип, биздикине башпаанек кылып келген.

Кышында биздин беш бөлмөлүү үйдүн экөөсү эле жакшы жылый турган. Бир бөлмөсүндө тамактанабыз, анан кечкисин ошол бөлмөгө ата-энебиз жатат. Ички конок үйгө үч кемпир менен кошо мен жатам. Жарыкты өчүрүп жатканыбыз менен, алар көпкө дейре кобурашып укташпайт. Өткөн-кеткенди кеп кылышат, ыраматылык чалдарын эскеришет. Айрыкча Кичине-энебиз көп сүйлөйт. Өзү кичинекей чүкөдөй кемпир болгондуктан, атынан атабай, ушинтип Кичине-эне деп тергейбиз. Айылда жамандык болсо, үчөө ээрчишип барып, жыртыш, устукандарын көтөрө келишет.

Мен сабактан келээрим менен адегенде өз таанем:

– Жүлүк, окуштан канча алып келдиң? – деп сурайт.

– Беш алдым, – десем, дароо алкап, батасын берет.

Муну уккан Кичине-энебиз маасысын чечип, анын ичинен бир сомдугун бере койчу болду. Жандарында акчалары жок болгондуктанбы, берки эки байбиче өздөрүн ыңгайсыз сезе түшөт.

Төшөктү баарыбызга апам мамыктап салып берет. Мен чекесине өз таанеме ыктап жатам. Бир сыйра кымтыланып жаткан соң, сөздү адаттагыдай Кичине-эне баштайт:

– Ии, Жүлүкпай, жылуу жаттыңбы? – деп мага кайрылат.

– Ии, – деп көп көңүлсүнбөй жооп берем.

– Мен өлгөндө «ии эсил кайран энекем» деп тээ алыстан өкүрүп келесинби, же...

– Ии, – деп болоор-болмоксон жооп берем. Менин уктап баратканымды жана сүйлөшкөнгө көңүлүм жок экенин сезген Кичине-эне берки эки кемпир менен сүйлөшкөнгө өтөр эле:

– Эми бу жаман айтпай жакшы жок дейт. Эртең же бүгүн кокус көз жастым болуп кетсем, бир бодонун каражаты жанымда даяр. Анан кыргыздын пейлинен айланса болот. Кайсы үйдөн сөөгүм чыкса, ошол үйдөн кантип бир бодо союлбай койсун, ыя кудагый, – деп таанеме кайрылды.

– Ии, Капкам малдуу эмеспи, бир жылкы соёр, кантип сойбой койсун, – деп атамды, өзүнүн күйөө баласын мактап өтү.

Ошол маалда жанатан бери унчукпай жаткан Дөөтай эне сөзгө кошулду:

– Биздикилер да өздөрү эки жылкыга чамабыз жетет дейт. Анан кыз-кыркын көп эмеспи, кудалардан кантип бир союш түшпөсүн, болбосо Кылычбегим өзү дагы бирди соём деп чамынып калат, – деп өзү таарынышып кеткен уулун мактай сүйлөдү.

Ошентип, кемпирлердин өздөрүнүн өлүмү тууралуу кептерин угуп жатып, уйкуга көзүм илинип кетиптир.

Андан бери канча суулар агып, канча жылдар өттү. Тилекке каршы, үчөөнө тең топурак сала албай калдым. Таенем кайтыш болгондо, шаарда студент элем. Бир күн кечигип барып, топурак салганга жетишпей калдым. Дөөтөй эне болсо мен аскерде кызмат өтөп жүргөндө көз жумуптур. Ал эми Кичине-эненин кай жерде, кай жылы кайтыш болгонун биле албадым.

Айылымдын кемпирлери

Арбаңыздар, айылымдын кемпирлери,
Убай-чубай дагы кайда барасыңар?
Бүтө элекпи, былтыркы ушак,
«Палан», «түкүн» жөнүндө талашыңар.

Чоң апам ай, жарыктык жашыбачы,
Сөзсүз келип, топурак уучтап анан,
Өкүрүп да берейин өлбөй турчу,
Жазга чыксам деп тилеп, кыштан аман.

Бирок, аттиң, силерди сагынганда,
Ой жок келем, өкүрүп, бата кылаар.
Оо, керемет, айылымдын кемпирлери,
Жылда кемип барат эх, катарыңар.

Шаарда болсо ызы-чуу, жан талашмай,
Мен да өлбө жан деп жүрөм чебеленип,
Андагылар жалбарып эркелетпейт,
Силерге окшоп «айланып», «тегеренип».

Эх, момпосуй шимиген балалыгым,
Эстегенде көз жашым тегеренер.
А силерчи? Дагы эле жолдосуңар,
Жонуңарга учкашып небереңер.

Бар болгула, айылымдын кемпирлери,
Жашагыла шыбырап, күңгүрөшүп.
Силер мени айылга барктуу кылган,
Калп-чынымды калтырбай дүңгүрөтүп.

